

Asia: Lausuntopyyntö SLAPP-direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä (VN/18083/2024)

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua SLAPP-direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä. Lausumme kunnioittaen seuraavaa:

Mietinnössä SLAPP-kanteita koskevaa kansallista sääntelyä esitetään direktiivin tavoin sovellettavaksi siviili- ja kauppaoikeudellisissa riita-asioissa, joilla on rajat ylittäviä vaikutuksia. Soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät siis sekä puhtaan kansalliset että rikosoikeudelliset tapaukset. Finnwatchin näkemys on, että soveltamisalaa tulee kansallisesti laajentaa kattamaan sekä rikosoikeudelliset kanteet että kanteet, joilla ei ole rajat ylittäviä vaikutuksia.

- Kuten mietinnössäkin todetaan, valtaosa Euroopassa esiintyvistä kanteista, jotka katsotaan SLAPP-kanteiksi, ovat Suomessa rikosasioita. Tällaisia ovat esimerkiksi kunnianloukkaukseen perustuvat kanteet. Esimerkiksi kansalaisjärjestökoalitio CASEn (Coalition against SLAPPs in Europe) tuoreimman seurantaraportin mukaan lähes 22 prosenttia SLAPP-kanteista Euroopassa on rikosoikeudellisia kanteita (ks. CASE, [SLAPPs report 2024](#): SLAPPs in Europe – Mapping trends and cases). Valtaosassa (721/1049) CASEn tilastoimista SLAPP-kanteista on kyse kunnianloukkauksesta. CASEn seuranta kattaa vuodet 2010–2023.
- CASEn mukaan alle kymmenessä prosentissa kanteista kantajan ja vastaajan kotipaikka on eri maissa. Vaikka CASEn tilastoinnissa käytetty määritelmä rajat ylittävistä tapauksista on direktiivissä käytettyä määritelmää suppeampi on selvää, että merkittävä osa SLAPP-kanteista on sellaisia, ettei niillä ole rajat ylittäviä vaikutuksia.

Jos kuitenkin katsotaan että soveltamisalan laajentaminen edellä esitetyllä tavalla ei tässä yhteydessä ole mahdollista, pitää Finnwatch tarpeellisena vähintäänkin käynnistää selvitys kansallisen lisäsääntelyn tarpeesta. Mietinnössäkin todetaan ehdotetun lainsäädännön käytännön vaikutusten jäävän todennäköisesti vähäisiksi, koska sen soveltamisalaan kuuluvia kanteita ei tiettävästi ole Suomessa esiintynyt.

Mietinnön mukaan Suomessa prosessilainsäädäntö selittää SLAPP-kanteiden puutetta. CASEn mukaan Suomessa on kuitenkin viime vuosina pantu vireille SLAPP-kanteiksi katsottavia kanteita. Tämä kielii siitä, että mietinnössä mainitut prosessilainsäädännölliset tekijät eivät välttämättä ole riittäviä suojelemaan häirintäkanteilta. Myös tuoreessa oikeusministeriön julkaisussa viitataan Euroopan komission nostaneen esiin tarpeen puuttua toimittajien häirintään Suomessa (ks. Oikeusministeriö, Selvitys oikeusvaltion kriisinkestävytydestä oikeushallinnon toimivuuden näkökulmasta, s. 22. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:24).

Direktiivissä velvoitetaan jäsenmaat säätämään tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia seuraamuksista SLAPP-kanteiden kantajille. Vaikka direktiivissä annetaan esimerkkejä mahdollisista seuraamuksista, konkreettiset keinot ovat jäsenmaiden päätettävissä. Työryhmän mietinnössä esitetään säädettäväksi erillistä häirintäkannemaksua, johon väärinkäyttöön perustuvan kanteen vireille pannut kantaja voitaisiin tuomita. Finnwatch kannattaa esitystä häirintäkannemaksusta, mutta pitää ehdotettua ylärajaa (10 000 euroa) riittämättömänä.

Kuten mietinnössäkin todetaan, direktiivissä seuraamuksia koskevien säädösten tarkoituksena on saada kantajat luopumaan panemasta vireille häirintäkanteita. Toisaalta mietinnön mukaan rajat ylittävissä häirintäkanteissa kantajat lienevät lähinnä monikansallisia ja vakavaraisia yhtiöitä. Arvio on yhdenmukainen em. CASEn tilastoinnin kanssa, jonka mukaan valtaosassa tapauksia (749/1049) kantaja oli yrityksiä ja poliitikkoja. Monikansallisille yrityksille ja merkittävässä valta-asemassa oleville henkilöille ehdotettu häirintämaksun yläraja tuskin toimii direktiivissä tavoitellun kaltaisena pelotteena. Mietinnöstä jää epäselväksi, onko sitä laadittaessa harkittu häirintämaksun suuruuden sitomista esimerkiksi liikevaihtoon tai tuloihin. Joka tapauksessa ehdotettua ylärajaa tulisi Finnwatchin näkemyksen mukaan nostaa ja/tai sitoa maksukykyyn.

Yksi direktiivissä esimerkinomaisesti mainituista mahdollisista seuraamuksista on vahingonkorvausvastuu SLAPP-kanteita nostaneelle taholle. Mietinnön mukaan tällainen ratkaisu istuisi huonosti suomalaiseen oikeusjärjestelmään; lisäksi mietinnön mukaan aiheutettu vahinko olisi SLAPP-tapauksissa haitallinen vaikutus julkiseen keskusteluun osallistumiselle yleisesti, mikä ei ole vahingonkorvausoikeudessa korvattava vahinkolaji.

Finnwatch katsoo, että riippumatta siitä, millaisista seuraamuksista kansallisessa laissa säädetään (eli katsotaanko vahingonkorvausvastuu rangaistusluontoiseksi ja ennaltaehkäiseväksi seuraamukseksi kuten direktiivissä on tarkoitettu), tulisi hallituksen esityksen jatkotyöstössä (tai kansallisen lisäsääntelyn tarpeita kartoittavassa jatkohankkeessa, jota esitimme käynnistettäväksi yllä) selvittää mahdollisuutta tuomita SLAPP-kanteen kantaja maksamaan vastaajalle vahingonkorvausta niin sanotusti viran puolesta, eli ilman että vastaaja panee vahingonkorvauskanteen itse vireille, esimerkiksi ansionmenetyksestä tai kärsimyksestä. Finnwatchin kokemuksen mukaan em. kaltaiset vahingot vastaajalle voivat SLAPP-kanteissa olla hyvin merkittäviä ja on kohtuutonta, että vastaajan olisi kuluttavan SLAPP-kannekäsittelyn lisäksi itse pantava vireille erillinen oikeuskanne.

Finnwatch kiinnittää myös huomiota eduskunnan oikeusasiamiehen lausuntopalveluun 9.6. jättämässä lausunnossa esiin nostamiin mahdollisiin ongelmakohtiin direktiivin käänöksessä, jotka kertautuvat ehdotetun lain määritelmässä. Näihin on hallituksen esityksen jatkotyöstössä syytä kiinnittää huomiota.